

УДК 659:316.776:316.42

М. Мельник

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА”: УЗАГАЛЬНЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА ВІТЧИЗНЯНИХ ТРАКТУВАНЬ

Узагальнено, на основі теоретичного аналізу загальноновизнаних наукових дефініцій, європейські та вітчизняні трактування поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства”. Увагу зосереджено на якісному дослідженні нормативно-правових актів державного та регіонального рівнів, відповідно до кожного з яких висвітлено контекст та особливості використання зазначеного поняття.

Ключові слова: поняття, інформаційне суспільство, державна інформаційна політика, державна політика розвитку інформаційного суспільства.

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена необхідністю вироблення більш чіткої та сталої системи наукових понять і термінів, що є необхідною умовою однозначного тлумачення проблематики досліджень у сфері розбудови інформаційного суспільства в Україні та правильного застосування понятійно-категоріального апарату у цій сфері.

Теоретичним аспектам державної політики розвитку інформаційного суспільства присвячено роботи вчених та практиків, серед яких праці: І. Арістової, К. Беякова, С. Гнатюка, О. Григора, В. Гурковського, В. Даніл’яна, Д. Дубова, В. Єфімової, Є. Калашнюк, Є. Макаренко, О. Маруховського, А. Михненка, І. Огірка, М. Ожевана, В. Парфенюка, Г. Почепцова, І. Радзівського, М. Рижкова, В. Скалацького, С. Чукут, О. Шевчука та інших.

Зважаючи на значні наукові доробки вітчизняних дослідників, необхідно зауважити, що змістовне наповнення поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства” є розмитим, що потребує додаткових теоретичних досліджень у напрямку сутнісної дефініції зазначеного поняття.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу загальноновизнаних наукових дефініцій та нормативно-правових актів державного та регіонального (ЄС) рівнів узагальнити європейські та вітчизняні трактування поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства”.

Для більш чіткого відображення сутності поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства” здійснимо логіко-пізнавальне трактування поняття “інформаційне суспільство”, яке є ключем до теоретичного осмислення розглядуваної проблеми, що аналізується у статті.

На сьогодні в науці не існує єдиного визначення поняття “інформаційне суспільство”, проте за характеристикою його основних ознак, які подаються у визначеннях, думки більшості дослідників є схожими. Виникнення інформаційного суспільства зазвичай пов’язують із двома факторами: перетворенням інформації на стратегічний ресурс та впровадженням інформаційної техніки і технології в усі основні сфери виробництва та управління суспільним життям [1].

Необхідно наголосити, що самі визначення “інформаційного суспільства” не є винаходами на потребу дня та мають своє історичне підґрунтя і певну логіку саморозвитку, виступаючи однією з онтологічних засад суспільного життя. Така теоретична ситуація характеризується непевністю стосовно вибору терміну, найприйнятнішого для позначення цієї категорії у структурі суспільствознавчої мови, і того змісту, який вона повинна мати [2].

У 1993 р., за президентства у Європейській Комісії Ж. Делора, була опублікована Біла книга “Зростання, конкурентоздатність, зайнятість: виклики і напрямки входження в 21-ше століття”, яка описує “появу нового інформаційного суспільства, в якому діяльність людей підтримується наданням послуг, що передбачають використання інформаційно-комунікаційних технологій” [3].

Уже в 1997 р. Єврокомісія зазначає, що інформаційним суспільством потрібно вважати: 1) суспільство нового типу, що формується внаслідок глобальної соціальної революції та породжується вибуховим розвитком і конвергенцією інформаційних та комунікаційних технологій; 2) суспільство знань, тобто суспільство, у якому головною умовою добробуту кожної людини і кожної держави стає знання, здобуте завдяки безперешкодному доступу до інформації та вмінню працювати з нею; 3) глобальне суспільство, в якому обмін інформацією не матиме ні часових, ні просторових, ні політичних меж, яке, з одного боку, сприяє взаємопроникненню культур, а з іншого – відкриває кожному співсуспільству нові можливості для самоідентифікації [4].

Усі високорозвинені держави розглядають побудову інформаційного суспільства як основу свого соціально-економічного, політичного й культурного розвитку й проводять цілеспрямовану державну інформаційну політику, яка залежить від економічних, соціальних і культурних особливостей держави.

Державна інформаційна політика визначається як сукупність цілей, що представляють національні інтереси держави в інформаційній сфері, стратегічні напрямки їх досягнення і систему засобів, що їх реалізують. Головною стратегічною метою державної інформаційної політики України є забезпечення переходу до нового етапу розвитку нашої держави, побудови інформаційного суспільства й входження її в світове інформаційне співтовариство [5].

У наукових працях Г. Почепцова, С. Чукут [6] та В. Єфімової [7] зазначається, що регламентацію розбудови інформаційного суспільства, закони функціонування інформаційної сфери в державі визначає “інформаційна політика щодо створення інформаційного суспільства”.

Автори колективної монографії “Європейські комунікації” зауважують, що будучи ключовим елементом оновленого “Лісабонського партнерства заради зростання і зайнятості”, стратегія Європейської Комісії “i2010” будувалась у напрямку інтегрованого підходу до інформаційної політики, який поєднував в собі політику Європейського Союзу (далі – ЄС) щодо інформаційного суспільства та аудіовізуальних медіа [8].

В. Гурковський [9] зазначає, що “державна політика інформатизації та розвитку інформаційного суспільства” є складовою державної інформаційної політики.

Автори аналітичної доповіді “Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості” [10] формування та розвиток інформаційного суспільства в Україні досліджують в контексті державної інформаційної політики України. За цього у тексті доповіді зустрічається поодиноке застосування такої

термінології, як: “державна політика у сфері інформатизації, формування та використання національних інформаційних ресурсів, створення умов для розвитку інформаційного суспільства”, “державна політика з питань розвитку інформаційного суспільства”.

Розробники “Проекту державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки” [11], у розділі “Розбудова інформаційного суспільства”, розмежовують поняття “інформаційна політика” та “політика у сфері інформатизації та розвитку інформаційного суспільства”.

Ст. 6 (“Державна інформаційна політика”) Закону України “Про інформацію” [12], із змінами, внесеними, відповідно до Закону № 2756-VI від 2 грудня 2010 р., визначає, що державна інформаційна політика – це сукупність основних напрямів і способів діяльності держави щодо одержання, використання, поширення та зберігання інформації.

У чинному Законі України “Про інформацію” № 2657-XII від 9 травня 2011 р. [13], останні суттєві правки внесені до якого були Законом України “Про внесення змін до Закону України “Про інформацію” № 2938-VI від 13 січня 2011 р., Ст. 3 (“Державна інформаційна політика”) не дає визначення поняттю “державна інформаційна політика” та подає основні напрями державної інформаційної політики у модифікованій формі (табл. 1).

Таблиця 1

Порівняння основних напрямів державної інформаційної політики України

Закон України “Про інформацію” № 2657-XII від 02.10.1992 р. із змінами від 02.12.2010 р., що втратив чинність (ст. 6)	Чинний Закон України “Про інформацію” № 2657-XII від 09.05.2011 р. (ст. 3)
<p>Головними напрямами і способами державної інформаційної політики є:</p> <ul style="list-style-type: none"> – забезпечення доступу громадян до інформації; – створення національних систем і мереж інформації; – зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; – забезпечення ефективного використання інформації; – сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; – створення загальної системи охорони інформації; – сприяння міжнародному співробітництву в галузі інформації і гарантування інформаційного суверенітету України; – сприяння задоволенню інформаційних потреб закордонних українців 	<p>Основними напрямами державної інформаційної політики є:</p> <ul style="list-style-type: none"> – забезпечення доступу кожного до інформації; – забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; – створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; – забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб’єктів владних повноважень; – створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; – постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; – забезпечення інформаційної безпеки України; – сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору

Як видно з табл. 1, одним із “нових” основних напрямів державної інформаційної політики є “створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства”, тобто поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства”, відповідно до інформаційного законодавства України, є в значній мірі інтегрованою категорією щодо “державної інформаційної політики”.

Враховуючи світовий і вітчизняний досвід із розбудови інформаційного суспільства і визнаючи необхідність його подальшого розвитку в Україні з метою підвищення конкурентоспроможності країни, якості життя населення, результативності науки, якості освіти і охорони здоров'я, а також забезпечення створення нових робочих місць та надання можливостей для реалізації здібностей кожною людиною, учасники парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства запропонували [14]: визнати розвиток інформаційного суспільства в Україні та впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування одним із пріоритетних напрямів державної політики.

Ця рекомендація була втілена у Законі України “Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки” № 537-V від 9 січня 2007 р. [15], який також визначив, що національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на засадах: пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формування необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічного розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ); сприяння збільшенню різноманітності та кількості електронних послуг, забезпеченню створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів; поліпшення кадрового потенціалу; посилення мотивації щодо використання ІКТ; широкого впровадження ІКТ у науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; забезпечення інформаційної безпеки.

У розглянутих вище нормативно-правових документах використовується така термінологія, як: 1) національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні; 2) державна політика з розвитку інформаційного суспільства в Україні; 3) політика розвитку та становлення інформаційного суспільства в Україні.

У Положенні про Міжгалузеву раду з питань розвитку інформаційного суспільства [16] визначається, що основним завданням Міжгалузевої ради є підготовка та подання Кабінетові Міністрів України пропозицій щодо реалізації “державної політики з питань розвитку інформаційного суспільства та інтеграції України до глобального інформаційного простору”.

З огляду на вище подані документи, які є правовою основою становлення інформаційного суспільства в Україні, можна зробити висновок, що найбільш уживаним поняттям у цій сфері є “державна політика розвитку інформаційного суспільства”. Однак не можна не зауважити критичну думку українського науковця К. Белякова, який, аналізуючи основні концептуальні положення сучасного інформаційного суспільства, запропоновані російським науковцем А. Ракітовим, стверджує, що: “Мабуть, вимоги з погляду існування інформаційного суспільства, на жаль, навряд чи відповідають реальному стану сучасної української держави. Тому говорити про розвиток інформаційного суспільства в Україні, тим більш на

законодавчому рівні (Закон України “Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні”, на наш погляд, є, принаймні, некоректно. Не можна розвивати те, чого не існує” [17]. Проте поняття “розвиток” визначається як процес, унаслідок якого відбувається перехід від одного якісного стану до іншого, вищого, що, на нашу думку, влучно відображає поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства”, оскільки якісний стан інформаційного суспільства, визначений як досягнутий результат за певними критеріями, може бути початковою умовою для досягнення іншого – вищого, досконалішого стану.

В. Парфенюк зазначає, що на сьогодні можна визначити декілька підходів до формування політики, яка передбачає масштабні перетворення, пов’язані, передусім, з трансформаціями в інформаційній сфері. Залежно від масштабності перетворень, можна виокремити такі її типи: 1) політика регулювання діяльності засобів масової комунікації та інших інформаційних установ (“аудіовізуальна” чи “інформаційна політика”); 2) політика інформатизації державних установ (“телекомунікаційна політика”, “політика інформатизації”); 3) політика загальносуспільного розвитку і впровадження інформаційних і комунікаційних технологій (“політика інформаційного суспільства”, “економіки знань” тощо); 4) комплексна інформаційна політика (“комунікаційна політика”) [18].

Термінологія щодо політики розвитку інформаційного суспільства на регіональному (ЄС) рівні відображається у таких поняттях, як: “політика Європейського Союзу щодо розвитку інформаційного суспільства”, “політика інформаційного суспільства” (англ. “information society policy”) [19].

Висновки

Отже, дефініції поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства” у вітчизняних наукових дослідженнях та нормативно-правових актах державного рівня використовуються зі зміною складових самого поняття та є неявно “розмитими” за змістом. Для розглядуваного поняття ця зміна формує так звані “однорідні” поняття, а саме:

- державна політика інформатизації та розвитку інформаційного суспільства;
- державна політика у сфері створення умов для розвитку інформаційного суспільства;
- державна політика з питань розвитку інформаційного суспільства;
- національна політика розвитку інформаційного суспільства;
- державна політика з розвитку інформаційного суспільства;
- державна політика розвитку та становлення інформаційного суспільства;
- державна політика у сфері розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та формування інформаційного суспільства;
- державна політика загальносуспільного розвитку та впровадження інформаційних і комунікаційних технологій.

На нашу думку, поняття “державна політика у сфері розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та формування інформаційного суспільства” є не зовсім коректним, оскільки формуванням ми називаємо набуття рис завершеності, визначеності інформаційного суспільства внаслідок розвитку. Розвиток у цьому випадку є завершеним процесом із визначеними “граничними” ознаками, за якими має бути досягнутий результат – побудова інформаційного суспільства. Загалом, термін “розвиток” визначається як процес, унаслідок якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого, що якісно

корелює зі змістом поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства”, оскільки якісний стан інформаційного суспільства визначений як досягнутий результат за певними критеріями, може бути початковою умовою для досягнення іншого – вищого, досконалішого стану.

Поняття “державна політика розвитку та становлення інформаційного суспільства” має термінологічне дублювання, оскільки саме становлення вже визначає формування інформаційного суспільства у процесі його розвитку.

Поняття “державна політика у сфері створення умов для розвитку інформаційного суспільства” як аналог поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства” відповідно до інформаційного законодавства України є значною мірою інтегрованою категорією щодо “державної інформаційної політики”, на що вказує один із “нових” основних напрямів державної інформаційної політики – “створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства”.

Для більш чіткого відображення сутності поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства” потрібно звернутися до дослідження В. Парфенюка, у якому подається тлумачення державної політики в цій сфері як політики модернізації на основі використання новітніх ІКТ, яка має комплексне, міжгалузеве спрямування і ставить за мету швидку перебудову базових сфер життєдіяльності суспільства відповідно до вимог сучасного світового розвитку через зміну технологічних умов розвитку соціуму, створення об’єктивних технологічних можливостей для послідовного вирішення широкого кола проблем, пов’язаних із реалізацією, передусім, економічних, а також соціальних і культурних інтересів суспільства [20, 21].

Отже, найбільш точним аналогом поняття “державна політика інформаційного суспільства”, як воно трактується в Європі, у змістовому контексті, на думку автора, є поняття “державна політика розвитку інформаційного суспільства”, яке можна визначити як розроблений найвищими органами державної влади стратегічний напрям дій щодо переходу суспільства від одного якісного інформаційного стану до іншого, вищого, в якому діяльність людей базується на економіці знань та вдосконаленні надання послуг, що передбачають використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Література

1. Парфенюк В. М. Політика інформаційного суспільства в умовах євроінтеграції (на прикладі Республіки Польща, Словацької Республіки, Угорської Республіки та Чеської Республіки) [Текст] : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Парфенюк Володимир Миколайович. — К. : [б. в.], 2006. — 221 с.
2. Скалацький В. М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз) [Текст] : дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / Скалацький Вячеслав Миколайович. — К. : [б. в.], 2006. — 181 с.
3. Growth, competitiveness, employment : The challenges and ways forward into the 21st century: White Paper // Bulletin of the European Communities. — Supplement 6/93 [Electronic resource]. — Access mode : http://europa.eu/doc/omentation/official-docs/white-apers/pdf/growth_wp_com_93_700_parts_a_b.pdf.
4. Арістова І. В. Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності ОВС України: організаційно-правові засади [Текст] : дис... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / І. В. Арістова ; Націон. ін-т внутр. справ. — Х. : [б. в.], 2002. — 408 с.

5. Луценко С. М. Особливості інформаційного забезпечення в державно-управлінській діяльності [Електронний ресурс] / С. М. Луценко. — Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2010-2/doc/5/06.pdf>.

6. Почепцов Г. Г. Інформаційна політика [Текст] : навч. посіб. / Г. Г. Почепцов, С. А. Чукут. — 2-ге вид., стер. — К. : Знання, 2008. — 663 с.

7. Єфімова В. В. Державна інформаційна політика України в контексті інтеграції в Європейський Союз / В. В. Єфімова // Вісник Національної академії оборони України [Текст]. — 2009. — № 3. — С. 202—206.

8. Європейські комунікації [Текст] : монографія / [Макаренко Є. А., Ожеван М. А., Рижков М. М. та ін.]. — К. : Центр вільної преси, 2007. — 536 с.

9. Гурковський В. І. Розбудова інформаційного суспільства в Україні в умовах сьогодення: практичні аспекти / В. І. Гурковський // Державне управління: удосконалення та розвиток [Електронний ресурс]. — 2010. — № 12. — Режим доступу : <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=228>.

10. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості [Текст] : аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. — К. : НІСД, 2010. — 64 с.

11. Проект державної програми економічного і соціального розвитку України на 2012 рік та основні напрями розвитку на 2013 і 2014 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.kr-admin.gov.ua/Comitet/Ua/gromada/141011.pdf>.

12. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України № 2657-ХІІ від 02.10.1992 р. — Режим доступу : <http://www.ucrf.gov.ua/k/doc/laws/149672211/>.

13. Про інформацію [Електронний ресурс] : Закон України № 2657-ХІІ від 09.05.2011 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Про Рекомендації парламентських слухань з питань розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України № 3175-ІV від 01.12.2005 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

15. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки [Електронний ресурс] : Закон України № 537-V від 09.01.2007 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

16. Про утворення Міжгалузевої ради з питань розвитку інформаційного суспільства [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України № 4 від 14.01.2009 р. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

17. Беляков К. І. Інформатизація в Україні: проблеми організаційного, правового та наукового забезпечення [Текст] : монографія / Беляков К. І. — К. : КВІЦ, 2008. — 576 с.

18. Парфенюк В. М. Політика інформаційного суспільства в умовах євроінтеграції...

19. Режим доступу : [http://www.support-eam.org/waec/docs/mod01/COM\(2002\)-263_eEurope_actionplan_2005_en.pdf](http://www.support-eam.org/waec/docs/mod01/COM(2002)-263_eEurope_actionplan_2005_en.pdf).

20. Режим доступу : [http://www.support-eam.org/waec/docs/mod01/COM\(2005\)-229_i2010_en.doc](http://www.support-eam.org/waec/docs/mod01/COM(2005)-229_i2010_en.doc).

21. Парфенюк В. М. Політика інформаційного суспільства в умовах євроінтеграції...

M. Melnyk

**THE ESSENCE OF CONCEPT "STATE POLICY
OF THE INFORMATION SOCIETY DEVELOPMENT":
GENERALIZATION OF EUROPEAN AND NATIVE INTERPRETATIONS**

On the grounds of theoretical analysis of generally admitted scientific definitions, European and national treatments of the concept "state policy of the information society development" are generalized. Attention is focused on qualitative research of national and regional (EU) - leveled legal acts, according to each the context and usage features of mentioned concept are highlighted.

Key words: concept, information society, state information policy, state policy of the information society development.